

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНТЕРНЕТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Попович Т.,

*доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ « Ужгородський національний університет»*

кандидат юридичних наук, доцент,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8333-3921>.

Попович Т. Право на доступ до інтернету: зарубіжний досвід правового регулювання

Стаття присвячена окресленню окремих аспектів правового регулювання права на доступ до Інтернету крізь призму зарубіжного досвіду. Аналізуються питання регламентації у нормативних актах відповідних держав права на доступ до Всесвітньої мережі. Визначається специфіка зобов'язань, які мають місце в контексті забезпечення права на доступ до Інтернету, з боку держави та постачальників відповідних послуг.

При цьому автором наголошується, що роль держави в аспекті забезпечення доступу до Інтернету передбачає також і належну взаємодію з постачальниками послуг, сприяння їм через нормативні та інституціональні механізми. Оскільки від злагодженої співпраці держави з постачальниками значною мірою залежить якість надання доступу до Інтернету. Окрім цього, звертається увага на випадки блокування державами окремих веб-ресурсів та встановленні певних обмежень щодо доступу до Всесвітньої мережі.

Автор приходить до висновку, що право на доступ до Інтернету, попри визнання його як необхідного в сенсі потреб сучасної людини та актуального стану розвитку технологій, залишається значною мірою ускладненим у напрямку своєї реалізації на практиці. Адже на державу покладається обов'язок надавати безперешкодний (окрім винятків, встановлених на законодавчому рівні) і якісний доступ до Всесвітньої мережі, а на постачальників послуг – надання відповідного доступу до Інтернету відповідно до сучасних технологій та умов, визначених у контракті з користувачами.

Відтак, складність виконання таких зобов'язань обумовлюється двома аспектами: по-перше, необхідністю правового, інституціонального й технічного забезпечення доступу до Інтернету, що вимагає фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів; по-друге, наявністю у низці держав світу (до прикладу, у Китаї, мусульманських державах) суттєвих обмежень у доступі до Всесвітньої мережі з міркувань національної безпеки, релігійних установок, ідеології та ін.

Ключові слова: Інтернет, право на доступ до Інтернету, держава, Інтернет-провайдери.

Popovych T. The right to internet access: foreign experience of legal regulation

The article is devoted to outlining certain aspects of the legal regulation of the right to Internet access through the prism of foreign experience. The issues of regulation of the right to Internet access in the normative acts of individual states are analyzed. The specifics of the obligations of the state and providers of relevant services that exist in the context of ensuring the right to Internet access are determined.

The author emphasizes that the role of the state in terms of providing access to the Internet also involves proper interaction with service providers, assisting them through regulatory and institutional mechanisms. Whereas the quality of providing access to the Internet largely depends on the coordinated cooperation of the state with providers. In addition, attention is drawn to cases where states block certain web resources and impose certain restrictions on access to the Internet.

The author concludes that the right to Internet access, despite its recognition as necessary in terms of the needs of modern mankind and the current state of technology, remains largely complicated in the direction of its implementation in practice. After all, the state is obliged to provide unhindered (except for exceptions established by law) and quality access to the Internet, and service providers – to provide appropriate Internet access in accordance with modern technologies and conditions specified in the contract with users.

Therefore, the complexity of such obligations is due to two aspects: first, the need for legal, institutional and technical access to the Internet, which requires financial, material and technical and other resources; secondly, the

presence in a number of countries (for example, in China, Muslim countries) of significant restrictions on access to the Internet for reasons of national security, religious attitudes, ideology, etc.

Key words: Internet, right to Internet access, state, Internet providers.

Постановка проблеми. На сьогодні можна вести мову про три основні способи правового закріплення права на доступ до Інтернету: 1) шляхом законодавчих змін (віднесення Інтернету до універсальних та загальнодоступних послуг – Естонія, Іспанія); 2) шляхом конституційних змін (визнання на конституційному рівні – Греція, Португалія); 3) судовий спосіб [1, с. 43-44]. В аспекті останнього способу Н.В. Варламова звертає увагу на те, що на сучасному етапі більшість конституційних актів та рішень органів конституційного контролю розглядають доступ до Інтернету як елемент свободи вираження думок та свободи інформації, необхідну умову їх реалізації. До прикладу, Конституційна рада Франції, розглядаючи законопроект щодо можливості призупинення доступу до Інтернету осіб, які неодноразово порушували право інтелектуальної власності через поширення в мережі нелегальних копій об'єктів авторського права, в своєму рішенні від 10.06.2009 р. визначила, що, враховуючи положення Декларації прав людини та громадянина 1789 р., кожен громадянин має право вільно говорити, писати та публікувати, несучи відповідальність за зловживання цією свободою, у тому числі, й враховуючи сучасні засоби комунікації, а тому має мати вільний доступ до них [2, с. 32-34].

Стан опрацювання. Незважаючи на свою новітність, право на доступ до Інтернету все більше отримує уваги з боку дослідників. Без сумніву, це пов'язано, передусім і значною мірою, з потужним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, серед яких провідне місце належить Інтернет-мережі. Серед науковців, які займаються вивченням окресленої нами проблематики дослідження, варто відзначити: Н. Варламову, В. Володовську, М. Дворового, Н. Колобаєву, С. Несмеянову, М. Салікова, Е. Талапіну та інших.

Метою статті є розкриття та здійснення аналізу окремих аспектів правового регулювання права на доступ до Інтернету крізь призму зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Питання забезпечення доступу до Інтернету регламентується низкою держав на рівні національного законодавства. Так, Конституція Греції закріплює право кожного на участь в інформаційному суспільстві, яка має забезпечуватися обов'язком держави сприяти в доступі до інформації в електронній формі, її виробництва, обміну та поширення. Конституція Непалу забороняє закривати та скасовувати реєстрацію телебачення, Інтернету та інших цифрових й електронних засобів, засобів масової інформації у зв'язку з публікацією, трансляцією чи виданням будь-яких матеріалів. У Королівстві Іспанії забезпечення доступу до Інтернету закріплене в Органічному законі «Про стійку економіку» (2011 р.). У Фінляндії в 2009 р. було прийнято Декрет Міністерства транспорту та комунікацій «Про мінімальну швидкість функціонального Інтернет-доступу як універсальної послуги», відповідно до якого Інтернет-провайдери повинні забезпечувати доступ кожного заявника до Інтернету з мінімальною швидкістю 1 Мб/с [3, с. 152]. Закон Естонії про публічну інформацію (2000 р.) передбачає право кожної людини на вільний доступ до публічної інформації через Інтернет у публічних бібліотеках [2, с. 32-33]. Право на доступ до Інтернету в цілому гарантується законодавствами Франції, Албанії, Німеччини, Іспанії, Туреччини та Чорногорії. У деяких державах (Грузія, Португалія, Кіпр, Україна) право на доступ пов'язане з правом на інформацію та на зв'язок, які передбачені їх Основними законами [4, с. 33].

Водночас слід зазначити, що на разі в Україні право на доступ до Інтернету залишається законодавчо невизначеним. Мали місце спроби таке право передбачити (Проект Закону про внесення доповнень до Цивільного кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету), однак вони виявились невдалими. Так, відповідно до зазначеного Проекту Закону передбачалось доповнити Цивільний кодекс України ст. 302-1 «Право на доступ до Інтернету». За загальним правилом таке право не може бути обмежене. Разом із тим, обмеження доступу до певних даних в мережі можливе лише за рішенням суду про їх незаконність [5].

Звернемось до детальнішого аналізу особливостей правового регулювання права на доступ до Інтернету у контексті досвіду відповідних держав. Доступ до Інтернет-мережі для всіх, а також до інформації, знань й участі в публічних справах і культурному житті визначає Білль про Інтернет-права Бразилії 2014 року. В сфері доступу до Інтернету користувачам надаються наступні права: обслуговування Інтернет-з'єднання, за винятком, якщо воно припинено через несплату за користування послугами; постійне підключення до мережі відповідно до якості, зазначеної у контракті з постачальником послуг; чітка й повна інформація в контрактах з постачальниками послуг [6, с. 11-12].

Особливо ґрунтовно право на доступ до Всесвітньої мережі на законодавчому рівні реалізовано в Франції. Закон про цифрову республіку 2016 року в цьому аспекті виходить з територіального принципу: для забез-

печення доступу до мережі на всій території держави компетенція розподілена між адміністративно-територіальними одиницями, щоб збалансувати розподіл пропозицій щодо цифрових послуг. Певні зобов'язання покладаються на товариства власників нерухомості. Так, якщо будинок не обладнаний високошвидкісними лініями електронної комунікації (оптоволоконом), то пропозиція провайдера обов'язково включається у повістку дня найближчих зборів власників. До 2022 року планується обладнати оптоволоконом усю територію Франції. Проводиться також політика боротьби з «цифровою нерівністю», тобто надання кожному громадянину можливості користуватися Інтернетом. Окрім цього, в Трудовому кодексі закріплена норма, відповідно до якої реалізуються заходи професійної підготовки щодо набуття цифрових компетенцій. У Кодексі ж соціальної діяльності передбачена можливість для будь-якої особи чи сім'ї, яка знаходиться у скрутному фінансовому становищі, отримати допомогу від держави на оплату доступу до мережі. При цьому оператор повинен продовжувати надання послуг, допоки не буде виконана заявка на отримання соціальної допомоги [7, с. 177-180].

Таким чином, виходимо поступово на положення про те, що в сенсі забезпечення доступу до Інтернету зобов'язання покладаються не лише безпосередньо на державу, але й на постачальників послуг з доступу до мережі. Так, Указ Президента Республіки Білорусь «Про заходи щодо вдосконалення використання національного сегменту мережі Інтернет» від 2010 р. покладає деякі обов'язки на постачальників Інтернет-послуг, а саме: здійснювати ідентифікацію абонентських пристроїв при наданні відповідних послуг, облік та збереження даних про них, а також про надані послуги; усувати різного роду впливи, які завідомо призводять до порушення конфіденційності, цілісності, справжності, доступності та збереженості інформації, спрямованих на користувачів мережі, чи (та) тих, які від них виходять; з 1 січня 2020 року здійснювати адресацію інформаційних ресурсів за технологією, яка передбачає повну підтримку Інтернет-протоколів версій 4 та 6 мережевими пристроями; з 1 січня 2020 року забезпечувати надання Інтернет-послуг за технологією, яка передбачає повну підтримку Інтернет-протоколу версії 6 мережевими пристроями за зверненнями користувача послуг [8].

Отже, роль держави в аспекті забезпечення доступу до Інтернету передбачає також і взаємодію з постачальниками послуг, сприяння їм через нормативні та інституціональні механізми. Більше того, передусім від злагодженої співпраці держави з постачальниками залежить якість надання доступу до Всесвітньої мережі для більшості населення, адже саме вони забезпечують технічну спроможність доступу та належні умови користування Інтернетом.

З точки зору зобов'язань держави щодо забезпечення права на доступ до Інтернету, можуть мати місце кілька проблем з їх реалізацією.

По-перше, технічна та фінансова спроможність доступу до Інтернету в силу того, що це окрема комерційна послуга, що надається приватними провайдерами; відповідно, може постати питання про можливості для кожного мати належний і якісний доступ до мережі; виходом із такої ситуації можуть бути надання державою субсидій щодо оплати за послуги доступу до Інтернету, а також організація громадських пунктів безкоштовного доступу.

По-друге, створення необхідної технічної інфраструктури доступу до мережі забезпечується встановленням на державному рівні вимог до виробництва та експлуатації будівель, споруд, ліній зв'язку.

По-третє, визнання права на доступ до Інтернету не повинне привести до його одержавлення, адже це загрожує реалізації свободи людини [2, с. 36-38].

Враховуючи «вільність» поширюваної в Інтернеті інформації, деякі держави запроваджують на законодавчому рівні певні обмеження у користуванні ресурсами мережі задля зменшення чи уникнення можливих загроз незалежності та з метою безпеки. Так, в Індії в 2007 р. був прийнятий Акт про інформаційні технології й уведена часткова цензура на підставі терористичних актів у Мумбаї. Обмеження стосуються передусім політичних та екстремістських ресурсів. У Єгипті 2018 р. було прийнято Закон «Про боротьбу з кіберзлочинністю», який посилює контроль влади за Інтернетом. Окрім цього, блокуються сайти й у Пакистані. Приводом для цього слугують етносепаратистські матеріали [9, с. 24].

Варто зауважити, що проблемність ситуації з доступом до Інтернету на сьогодні спостерігається у Китаї. Обмеження доступу в цій державі формувалось поступово. Так, у 2000 р. був затверджений документ «Адміністративні заходи, пов'язані з інформаційними послугами в мережі Інтернет», який серед іншого містить перелік заборонених до створення та розповсюдження відомостей, які до того ж підлягають блокуванню у мережі. Більшість таких відомостей стосуються авторитету, безпеки та підтримання порядку в державі. В тому ж році була заснована так звана «Інтернет-поліція», діяльність якої спрямовується на виявлення, фільтрацію та блокування «небезпечного» для держави контенту. У 2002 р. у Китаї було заблоковано доступ до пошукової системи Google. У 2009 р. китайські активісти провінції Сінцзянь використали соціальну мережу

